

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U:

338.1(478):[339.923:061.1EU](043.2)

MUNTEANU CORNELIU

**ASIGURAREA SECURITĂȚII ECONOMICE DURABILE A
REPUBLICII MOLDOVA ÎN PROCESUL ASOCIERII LA
UNIUNEA EUROPEANĂ**

521.01 TEORIE ECONOMICĂ ȘI POLITICI ECONOMICE

Autoreferatul tezei de doctor în științe economice

Chișinău, 2016

Teza a fost elaborată în cadrul catedrei “Gândire Economică, Demografie și Geoeconomie” a facultății “Relații Economice Internaționale” a Academiei de Studii Economice a Moldovei

Conducător științific:

MOLDOVAN Dumitru, *profesor universitar, dr.hab., m.-c. AȘM specialitatea 521.01 Teorie economică și politici economice*

Referenți oficiali:

Feuraș Eugenia, *doctor habilitat în științe economice, profesor universitar;*

Stratan Alexandru, *doctor habilitat în științe economice, profesor universitar.*

Componența Consiliului Științific Specializat:

Belostecinic Grigore, *președinte, academician, doctor habilitat în științe economice;*

Ignatiuc Diana, *secretar științific lector universitar, doctor în științe economice,;*

Cojuhari Andrei, *membru, profesor universitar, doctor habilitat în științe economice;*

Țâu Nicolae - *membru, profesor universitar, doctor habilitat în științe economice;*

Trofimov Victoria, *membru, conferențiar universitar, doctor în științe economice;*

Juc Victor, *membru, profesor, cercetător, doctor habilitat în politologie.*

Susținerea va avea loc la data de 27 decembrie 2016, ora 14.00, în ședința Consiliului Științific Specializat D 32.521.01-04 din cadrul Academiei de Studii Economice a Moldovei, pe adresa: MD-2005, mun. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni, 59, bloc “A”, et. 3, Sala Senatului.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Academiei de Studii Economice a Moldovei, Biblioteca Națională și pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

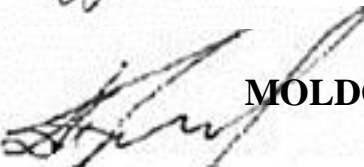
Autoreferatul a fost expediat la 25 noiembrie 2016.

**Secretar științific al
Consiliului Științific Specializat:**
doctor în științe economice

IGNATIUC Diana

Conducător științific:
profesor universitar, dr.hab., m.-c. AȘM

MOLDOVAN Dumitru

Autor:

Munteanu Corneliu

© Munteanu Corneliu, 2016

Actualitatea și importanța temei cercetate. Secolul XXI a adus în prim plan noțiunea de „securitate economică”, astfel încât influența mediului internațional asupra securității economice durabile a statului este mult mai puternică decât acum 10-20 de ani, dar efectele variază considerabil. Tendința de liberalizare a comerțului cu mărfuri și servicii, fenomenul globalizării și regionalizării, intensificarea proceselor migraționale etc., au determinat ca problemă prioritară a politicilor economice actuale - securitatea economică durabilă. Toate statele, inclusiv cele mici trebuie să se pregătească pentru a face față acestor provocări, iar acest lucru nu se poate realiza decât printr-o capacitate economică remarcabilă, în măsură să creeze condiții pentru securitatea economică, socială, informațională, militară, etc., a fiecărei țări în parte.

Descrierea situației în domeniu și determinarea problemei cercetării. Analizând literatura de specialitate în domeniul temei studiate concluzionăm că acest subiect este în vizorul atât a cercetătorilor naționali, cât și a celor din străinătate. Numeroși economiști – aparținând unor curente de gândire economică sau tendințe economice diferite, au început să studieze securitatea încă din cele mai vechi timpuri. Actualmente, economiștii din țările occidentale analizează securitatea economică durabilă din perspectivă micro-economică (individul participant în economie), pe când savanții din spațiul ex-sovietic aduc în prim-plan abordarea macro-economică (statul).

În cadrul cercetării efectuate au fost studiate lucrările economiștilor care au pus fundamentele cercetării procesului de asigurare economică durabilă a țării. Abordarea macroeconomică o putem regăsi în lucrările următorilor economiști: Л.Абалкин, Терехов Е, Г. А. Атаманов, А.В. Кузнецов, Н.В. Тоганова, А.В. Гутник, В.Сенчагов, В. Савин, В.Тамбовцев. Majoritatea dintre aceștia au pus accent pe potențialul de producere a economiei statului, ca fiind un instrument eficient în procesul de asigurare a securității economice durabile, acesta fiind direct dependent de politicile macroeconomice promovate în stat. Abordarea macroeconomică constituie baza prezentei lucrări.

Dintre cercetorii din occident, securitatea economică constituie un domeniu important în lucrările lui: J. Viner, P. Samuelson, B. Buzan, M. Kokstaite, M. Porter, G. Breban, A. Geusau, D. Brash, G. Moll, V. Cable, etc. Aceștia pun accent pe asigurarea securității economice durabile, în primul rând a individului (abordare microeconomică).

Drept suport metodologic și teoretic pentru prezenta lucrare au servit lucrările economiștilor naționali în materie de integrare economică, globalizare, creștere economică durabilă și securitate economică. Dintre cercetătorii naționali, în lucrările cărora putem întâlni diferite aspecte ale procesului de asigurare a securității economice sunt: Gr. Belostecinic, D. Moldovan, Țău N., A. Roșca, N. Afanas, E. Feuraș, V. Varzari, V. Ungureanu, Iu. Chifu, V. Juc, P. Roșca, S. Chirca, I. Naval, ș.a fiecare având direcții diferite de abordare a acestui subiect. Economiștii din Republica Moldova, care cercetează acest domeniu, pun accent pe asigurarea securității economice durabile prin prisma politicilor promovate de Republica

Moldova în condițiile globalizării și integrării economiei naționale în relațiile economice internaționale, enunțând problemele actuale cu care se poate confrunta economia națională și identificând soluții pentru diminuarea consecințelor amenințărilor care pot avea loc la adresa Republicii Moldova.

În cadrul cercetării efectuate au fost studiate lucrările de doctorat a dnei C. Bugaian, V. Varzari, D. Ignatiuc, care reflectă securitatea economică a țărilor în tranziție spre economia de piață. Dnul E. Moiseenco, în lucrarea sa de doctor habilitat, a definit securitatea economică națională drept instrument fundamental de adaptare la condițiile globalizării. Atât aceste, cât și alte lucrări reprezintă un aport semnificativ în cercetarea problemei asigurării securității economice durabile.

Scopul lucrării. Analiza procesului de asigurare a securității economice durabile a țării prin examinarea instituțiilor, diferitor modele de analiză, variabilelor și elaborarea recomandărilor în baza unui model econometric pentru asigurarea securității economice durabile a Republicii Moldova în procesul integrării europene.

Din scopul cercetării pot fi dezvoltate următoarele **obiective ale cercetării**: (i) Clasificarea și sistematizarea abordărilor teoretice cu privire la securitatea economică, identificarea celor mai importante amenințări și găsirea celor mai eficiente mecanisme pentru diminuarea lor; (ii) Interpretarea critică a influenței fenomenului de integrare regională asupra securității economice durabile a țărilor în dezvoltare, cu scopul de a evidenția esența, structura și elementele principale ale securității economice durabile; (iii) Identificarea factorilor determinanți ce contribuie la asigurarea securității economice durabile a țării și determinarea seturilor de indicatori ai securității economice durabile a Republicii Moldova integrați într-un model econometric; (iv) Cercetarea diferitor modele de analiză a securității economice (modelul „Indicatorilor de prag”, modelul lui L. Briguglio) asupra statelor comparabile cu Republica Moldova, însă aderate deja la UE; (v) Relevarea impactului diplomației economice a Republicii Moldova asupra procesului de asigurare a securității economice durabile.

Metodologia de cercetare. Cercetarea și analiza datelor se bazează pe metodologia deductivă având elemente calitative și cantitative. Metodele teoretice și empirice de cercetare folosite sunt: metoda monografică, analiza sistemică și comparativă a conceptelor, sinteza și analiza datelor statistice, metoda anchetării, analogia și, de asemenea, modelarea asigurării securității economice durabile a țărilor integrate în UE.

În partea teoretică a lucrării, dedicată analizei literaturii de specialitate și principalelor idei și teorii din domeniu, au fost utilizate metodologia analizei comparative, analiza sistemică și sinteza, inducția și deducția, ș.a. *În partea analitică a tezei* (capitolul doi și trei) autorul utilizează abordarea empirică ce oferă posibilitatea de a observa legătura dintre anumiți indicatori macroeconomici și analiza acestora prin metoda „pragurilor”. La baza acestei abordări au stat datele statistice ale organizațiilor internaționale (Banca Mondială, FMI, OCDE, OMC, EuroStat, etc.), rapoartele Institutului Național de Cercetări Economice, Băncii

Naționale a Moldovei și a țărilor baltice, resursele online etc. Tot în această parte a cercetării am folosit metoda analogiei.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Noutatea științifică a prezentei lucrări se bazează pe ideea analizei teoretice a procesului de asigurare a securității economice durabile și corelarea acestuia cu procesul de integrare europeană, prin utilizarea instrumentelor diplomației economice. Având un mediul internațional complex, asigurarea securității economice durabile se realizează prin promovarea unui vector coerent al politicilor economice, diplomația economică fiind o verigă nevalorificată pe deplin, în totalitatea instrumentelor utilizate de Republica Moldova. Totodată, noutatea științifică a lucrării constă în: identificarea factorilor de risc (amenințărilor) la adresa securității economice durabile a Republicii Moldova; cuantificarea comparativă a nivelului de securitate economică a statelor baltice și a Republicii Moldova; evidențierea și argumentarea factorilor ce influențează asigurarea unei securități economice durabile a Republicii Moldova; identificarea soluțiilor practice pentru fortificarea securității economice durabile a Republicii Moldova (cu evidențierea instrumentelor: normativ-legislative, procesul de asociere a RM la UE, diplomația economică, etc.).

Problema științifică importantă soluționată constă în argumentarea că procesul de integrare în Uniunea Europeană a Republicii Moldova este un mijloc de asigurare a securității economice durabile. În acest sens, au fost depistate instrumentele necesare îndeplinirii acestui obiectiv, printre care diplomația economică – fiind unul din cele mai eficiente și nevalorificate instrumente ale politicii externe a RM.

Valoarea teoretică și aplicativă a tezei constă în abordarea procesului de asigurare a securității economice durabile prin prisma celor mai importante școli de gândire economică, incluzând analiza principalelor amenințări și vulnerabilități ale celor mai importante domenii de activitate: politic, economic, social, etc. Fiind un subiect de primă actualitate, lucrarea cuprinde delimitarea conceptului privind securitatea economică ca parte primordială a securității naționale. **Aplicabilitatea lucrării** rezidă în prezentarea unor concluzii și recomandări pentru sistemul de asigurare a securității economice, care pot fi utilizate la elaborarea unei Strategii de Securitate Economică Națională. Totodată, lucrarea poate fi utilă în procesul didactic pentru nivelul I Licență și la ciclul II Masterat, în cursurile de Istoria gândirii economice, Teorie economică, Strategii și Politici economice, Diplomație economică, etc.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: dezvoltarea și aprofundarea definiției și sensului noțiunii securității economice; identificarea și sistematizarea amenințărilor la adresa securității economice durabile a Republicii Moldova; elaborarea modelului, care evidențiază cei mai importanți factori ce influențează asigurarea unei securități economice durabile a Republicii Moldova; argumentarea rolului procesului de integrare europeană și efectele diplomației economice asupra procesului de asigurare a securității economice durabile a țării;

Implementarea rezultatelor. Recomandările practice ale autorului privind asigurarea securității financiare durabile a Republicii Moldova în procesul implementării Acordului de Asociere RM-UE sunt implementate în practică de către Consilierul de rang înalt al UE în RM pentru sectorul bancar – Aldona Jociene. Totodată, modelul econometric elaborat de autor, ce evidențiază cei mai importanți factori ce influențează asigurarea unei securități economice durabile a Republicii Moldova este utilizat de către Institutul pentru Inițiative de Dezvoltare Economică Avansată.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Ideile care au stat la baza cercetării au fost expuse în cadrul a peste 16 conferințe naționale și internaționale din Chișinău, Vilnius, Valencia, Varșovia, Krakow, Torun, Krynica, Budapesta, Cernăuți, Berlin, etc. Totodată, rezultatele cercetărilor au fost incluse în 12 articole științifice din cadrul publicațiilor periodice și revistelor științifice, cu un volum de 5,39 coli de autor. Mai multe realizări ale cercetărilor au fost aplicate pentru pregătirea a două lecții publice în cadrul evenimentului AEGEE, 2015, Krakow; și în cadrul Universității Mykolas Copernicus, Torun, Polonia

Sumarul compartimentelor tezei. Obiectivele cercetării și regulamentele în vigoare au condiționat structura tezei, în felul următor: adnotare (în limbile română, rusă și engleză), lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii și recomandări generale, bibliografie (215 titluri), 149 pagini text de bază, 13 tabele, 26 figuri și 19 anexe.

Cuvintele - cheie: securitate, securitate națională, securitate economică, securitatea individului vs securitatea țării, amenințare, parametri de prag, vulnerabilitate economică, dependență, capacitatea de rezistență economică, diplomația economică.

II. CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** se argumentează tema cercetării: se prezintă actualitatea și se descrie situația în domeniul securității economice durabile, identificându-se problemele de cercetare; este formulat scopul, obiectivele și metodologia cercetării științifice; este expusă noutatea științifică și determinată originalitatea cercetării; este descrisă importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, rezultatele științifice propuse, implementarea și aprobarea acestora și sumarul compartimentelor tezei.

Capitolul 1 „Abordări teoretice ale securității economice durabile ca parte componentă a securității naționale” include abordarea conceptuală a noțiunii de „securitate economică durabilă” ca un proces și nicidecum ca un fenomen static/contabil. Evoluția economică a securității a fost studiată încă din timpurile primelor state antice, astfel încât acest capitol include o incursiune în cele mai importante curente ale gândirii economice, care au abordat problema asigurării securității și viziunile celor mai importante personalități. Potrivit lui Grizold [1] și

Buzan [2], conceptul modern de securitate poate fi divizat în trei nivele¹: **securitatea individului, securitatea ramurilor economiei, securitatea economiei naționale.**

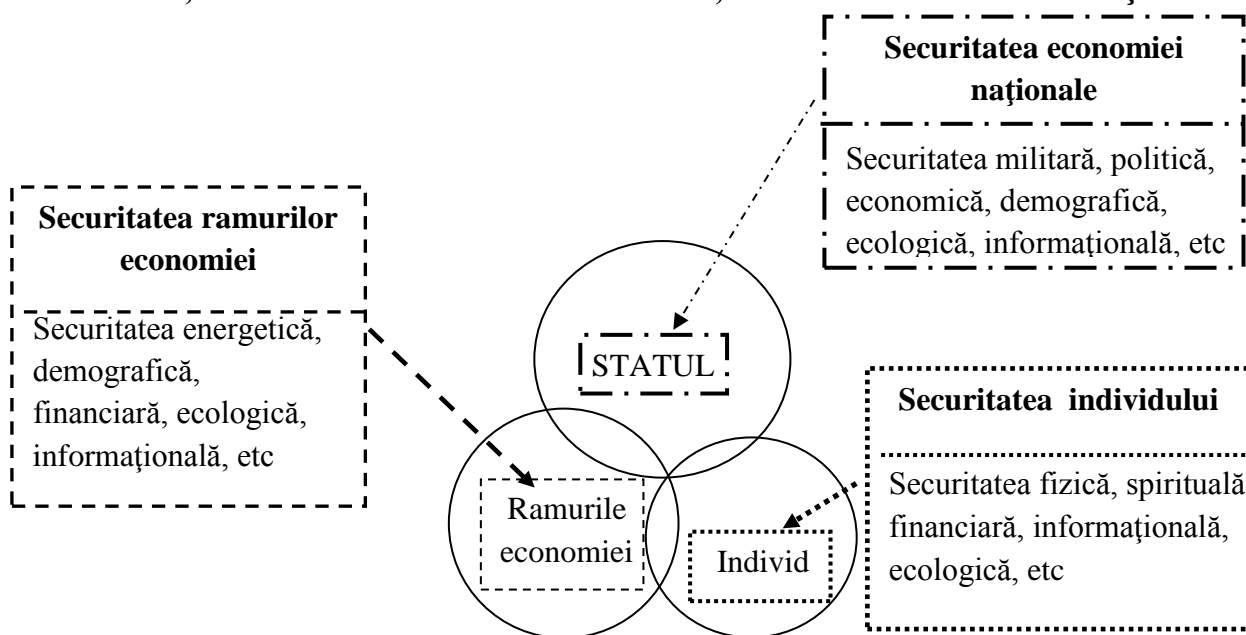

Figura 1 Sistemul subiecților și tipurile securității naționale

Sursa: Elaborat de autor în baza – [1], [2, p.598 – 624]

Din acest considerent observăm că nu putem avea o definiție uniformă/holistică pentru securitate. Pentru a asigura securitatea individului, ramurilor economiei și statului în ansamblu ca un fenomen indispensabil apare nevoia de persoane rezonabile, grupuri sociale/politice, comunități și instituții ale statului care vor preveni, izola și elimina factorii de risc.

În opinia noastră, o explicație succintă a modului în care au evoluat conceptele de securitate economică, subliniază că acestea au cunoscut două abordări:

- Microeconomică – standarde înalte de viață pentru cetățeni;
- Macroeconomică – creșterea puterii economice naționale.

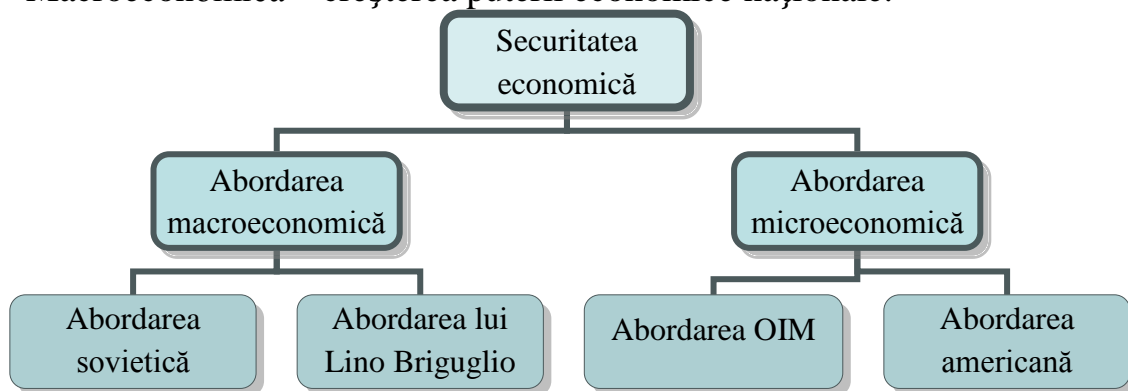

Figura 2 Sistemul abordărilor în cercetarea securității economice

Sursa: Elaborat de autor în baza [3], [6], [7], [8]

¹ Există și alte posibilități de a diviza conceptul de "securitate" în subnivele, fiind cunoscute cinci subnivele de bază ale securității: *național, internațional, regional, transnațional și global* [3]. Buzan [2], a construit definiția conceptului de "securitate" din cinci niveluri de analiză, cele mai frecvent întâlnite: (i) a sistemului internațional, (ii) a subsistemului internațional, (iii) de unități, (iv) de subunități, (v) de persoane fizice.

Abordarea macroeconomică a conceptului securității economice a avut o geometrie complexă. În special, observăm ca în perioada celui de al doilea război mondial percepția securității economice era văzută ca politica statului în domeniu comerțului, politica monetară și cea fiscală. Aceste instrumente serveau pentru promovarea intereselor statului în exterior.

Abordarea sovietică. Este de constatat că, pentru Uniunea Sovietică, securitatea economică se fundamentează în baza abordării macroeconomice – și anume pe potențialul producției. Prin această concluzie ne apropiem cel mai mult de definiția securității privită din perspectiva potențialului de producție fiind rezultatul unor politici economice promovate eficient ce reduc la minim expunerea statului la amenințări, acumulare de vulnerabilități care pot deveni riscuri.

Modelul lui Lino Briguglio reprezintă securitatea economică din perspectiva vulnerabilității economice și capacității de rezistență (contracarea crizelor și absorbția șocului). Cu toate acestea, acest model exclude diverși factori. Astfel, pentru o analiză mai complexă a problematicii securității economice, în ecuație apare partea ce ține de analiza politicilor și eficienței promovării reformelor în cadru economiilor studiate.

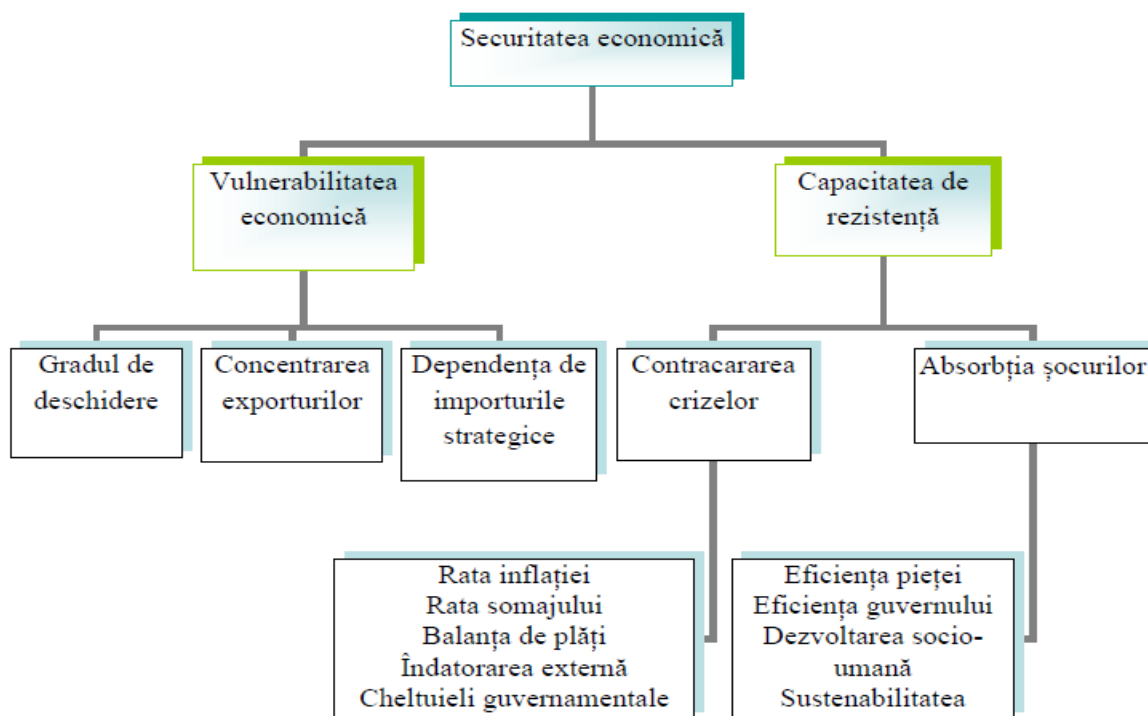

Figura 3 Modelul cuantificării securității economice (abordarea lui Lino Briguglio)

Sursa: Elaborat de autor în baza [6, pag.52-79], [8]

Abordarea microeconomică. Schimbările în curs de desfășurare ce au loc pe plan internațional au atras atenția economiștilor occidentali asupra abordării „securității umane”, subliniind aspectul microeconomic al conceptului de „securitate economică”.

Raportul Brundtland definește „dezvoltarea durabilă drept dezvoltarea care satisface necesitățile prezentului, fără a compromite capacitatea generațiilor viitoare

de a satisface propriile lor nevoi.” De aici concludem că **securitatea economică durabilă** nu poate fi asigurată fără a asigura stabilitatea piețelor de desfacere, productivitatea, dotarea stabilă cu factori de producție, evitarea atacurilor speculative. În realitate, sustenabilitatea (dezvoltarea durabilă) implică obligatoriu trei aspecte (numite și „*principiile Brundtland*”): – o chestiune ambientală (de mediu); – o chestiune economică ; – o chestiune socială. [9] Capitolul ambiental ține de menținerea patrimoniului arealelor naturale, folosirea rațională a resurselor cu un management calitativ, ce stabilește unele limite ecologice. În chestiunea economică intră dezvoltarea activității economice prin crearea condițiilor favorabile pentru investiții private și corporative. Și nu în ultimul rând o creștere demografică controlată în „strictă concordanță cu potențialul ecosistemelor exploatate” [10], caracterizează dezvoltarea durabilă.

Definirea conceptului „securitatea economică durabilă” face referință la măsurile luate pentru a diminua sau a elimina în totalitate posibilitatea apariției unor **amenințări, riscuri și vulnerabilități** în condițiile secolului XXI, având la bază fenomenul globalizării și regionalizării. Astfel, cercetarea include identificarea amenințărilor interne și externe, ce influențează asupra securității economice durabile.

În finalul acestui capitol este reflectată posibilitatea asigurării securității economice durabile prin prisma procesului de integrare economică regională și procesului de globalizare. De fapt, orice parteneriat, chiar și cel ce se constituie temporar, se caracterizează prin **oportunități, deschidere, complementaritate, complexitate și sinergie**. Parteneriatele nu simplifică, ci complică relațiile, creează dependențe, interdependențe și condiționări numeroase. Ele au însă o foarte mare importanță în mecanismele cumulative de securizare și protecție a economiei, creează algoritmi destul de siguri și stabili de implementare a unor reforme, care pe parcurs duc la stabilitate, creștere economică și securitate durabilă.

Capitolul 2 „Securitatea economică în teoria și practica Uniunii Europene și Republicii Moldova” conține trăsături distinctive ale sistemului securității economice UE analizate prin prisma celor patru tratate de bază: Tratatul de la Maastricht, Tratatul de la Amsterdam, Tratatul de la Nice și Tratatul de la Lisabona.

În opinia lui B. Buzan – politolog danez, membru de vază al Școlii de la Copenhaga, UE și-a construit un sistem al securității viabil, având următoarele caracteristici: (1) UE este compusă din două sau mai multe state; (2) statele membre UE sunt încadrate într-o geografie coerentă, (3) există o strânsă interdependență între aceste state. [11]

Dorința politică comună a tuturor statelor europene de a se integra economic, politic și social și de a-și asigura o securitate economică durabilă, a fost posibilă, în baza celor trei tratate (Tratatul de la Maastricht, Tratatul de la Amsterdam, Tratatul de la Nice) și în final – prin semnarea Tratatului de la Lisabona.

Sistemul de securitate european deține elemente interdependente, printre care se numără cu un rol major cele economice, politico-militare, energetice și climatice. Aceste direcții de asigurare a stabilității și securității în Uniunea Europeană sunt considerate ca fiind un instrument esențial pentru a răspunde la provocările și

amenințările fenomenelor de globalizare și regionalizare; realizarea securității energetice prin diversificarea surselor de aprovizionare cu combustibili, suport pentru activitățile internaționale și instituțiilor naționale în domeniul de securitate din partea societății civile, formarea unei politici eficiente de protecție a mediului.

Odată cu extinderea proceselor de regionalizare și slăbirea controlului instituțiilor naționale în unele țări, unele probleme economice au început să pună în pericol securitatea în Europa și, prin urmare, este clar de ce includerea lor în lista priorităților în agendele ultimelor conferințe și summit-uri pare oarecum întârziată. Considerăm un pas important pentru UE introducerea conceptului de „securitate comună”, „securitate cuprinzătoare” și „securitate indivizibilă”, care semnifică un rezultat natural de adâncire a proceselor integraționiste.

Activitatea de asigurare a securității economice durabile în procesul integrării europene se bazează pe așa concepte ca aderarea la valorile europene convenite, indivizibilitatea securității și dezvoltarea acesteia pe baza proceselor de integrare; magnitudinea și îmbunătățirea permanentă a securității economice prin cooperare; loialitate față de obligațiile luate; promovarea în mod activ a dialogului cu alte țări și instituții; instituționalizarea și dezvoltarea constantă a programelor de securitate împotriva amenințărilor externe și interne, egalitatea statelor și adoptarea soluțiilor de securitate pe baza consensului, transparenței și încrederii reciproce, o piață eficientă - o economie competitivă, parteneriate - stabilitate pe continentul European, statul de drept, respectarea drepturilor omului, utilizarea instituțiilor publice pentru a asigura securitatea, consolidarea unui climat de încredere, respectarea drepturilor omului și respectarea identității naționale.

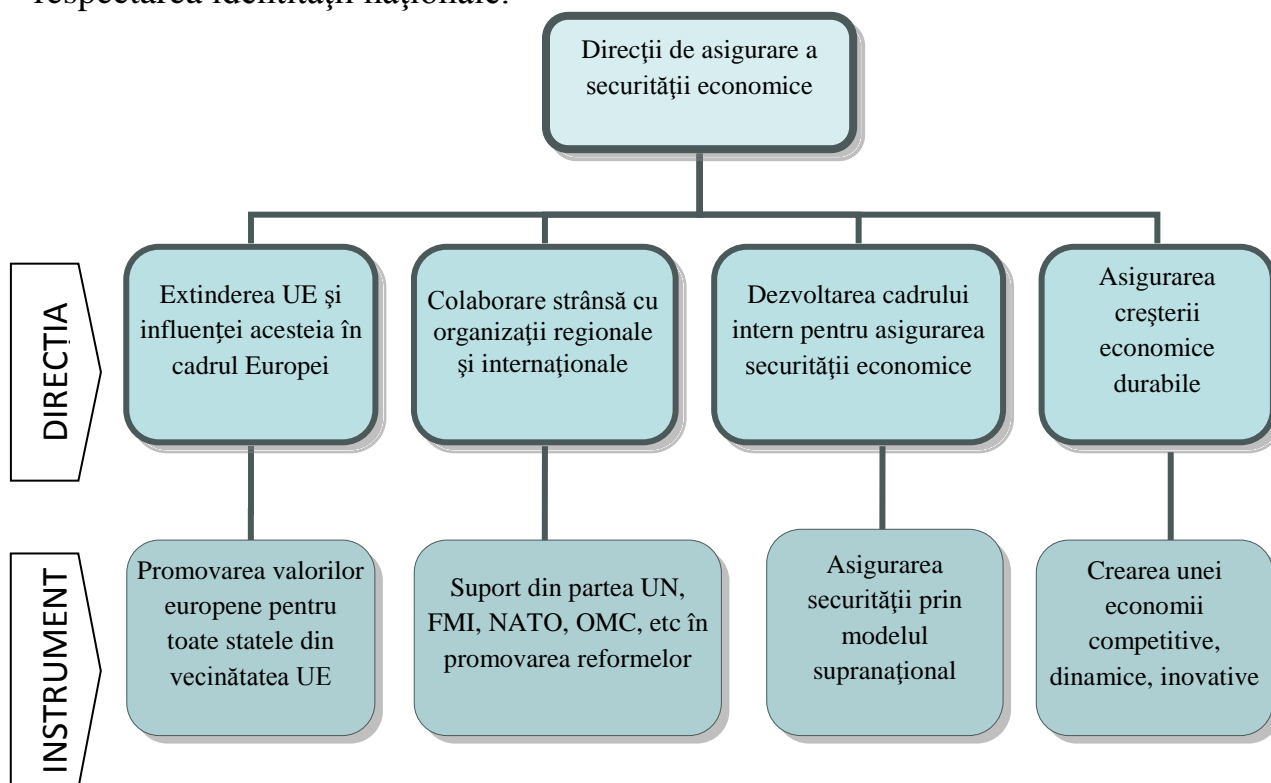

Figura 4 Principalele direcții și instrumente de asigurare a securității economice durabile în Uniunea Europeană

Sursa: Elaborat de autor în baza [12, p. 463-506]

Mare parte din literatura de specialitate a relațiilor economice internaționale se concentrează pe statele mari din cauza puterii lor și supremației, iar mirarea lui Hedley Bull, în 1960 este complet argumentată: "Dacă, totuși statele mici ar putea fi în politica internațională, într-adevăr un subiect de studiu?" Răspunsul la întrebarea profesorului de relații internaționale de la Australian National University este astăzi evident, întrucât majoritatea statelor lumii astăzi sunt state mici și rolul acestora nu poate fi ignorat. Svetličič și Brinar [13, p. 5] explică că "statele mici sunt predestinate să se adapteze pentru că asta e rețeta lor pentru supraviețuire".

Noi am decis să utilizăm criteriul Damijan de definire statelor pe care le utilizăm în analiză. Pentru studiu am utilizat statele din fosta Uniune Sovietică (Letonia, Lituania, Estonia, Republica Moldova) și statele-satelit ale Uniunii sovietice (estul Uniunii Europene). Criteriul Damijan [14] stabilește Valoarea Agregată a Statului (VAS), care este compusă din trei variabile: (i) procentul ariei statului în aria globală, (ii) procentul populației statului din populația globală și (iii) procentul din PIB-ul național în PIB-ul mondial. (Tabelul 1) Rezultatul nu este suma, dar este suma ponderată cu coeficienții: 0.108; 0.205 și respectiv 0.976, conform formulei:

$$VAS = \left[\left(\frac{S}{S_t} * 100 \right) * 0,108 \right] + \left[\left(\frac{P}{P_t} * 100 \right) * 0,205 \right] + \left[\left(\frac{PIB}{PIB_t} * 100 \right) * 0,976 \right] \quad (1)$$

unde: **VAS** - Valoarea Agregată a Statului; **S** – suprafața statului; **S_t** - suprafața globală; **P** – populația statului; **P_t** - populația globală; **PIB** – produsul intern brut al statului; **PIB_t** – produsul intern brut mondial

Tabelul 1 Clasificarea statelor membre UE (foste state-satelit a URSS), statelor membre UE (foste membre ai URSS) și Republica Moldova

	Suprafața, km²	%	Populația, mln loc.	%	PIB, \$ mlrd	%	VAS
TOTAL	148940000		7320461300		77301958		
Lituania	62680	0,042	3505738	0,048	48232	0,062	0,075
Letonia	62249	0,042	2165165	0,030	31970	0,041	0,051
Estonia	42388	0,028	1257921	0,017	25953	0,034	0,039
Moldova	32891	0,022	3583288	0,049	7944	0,010	0,022
Polonia	311888	0,209	38220543	0,522	546644	0,707	0,820
Cehia	77247	0,052	10740468	0,147	205658	0,266	0,295
Slovakia	48105	0,032	5454154	0,075	99971	0,129	0,145
Ungaria	89668	0,060	9933173	0,136	137104	0,177	0,207
România	229891	0,154	21640168	0,296	199950	0,259	0,330
Bulgaria	108489	0,073	7167998	0,098	55837	0,072	0,098

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor [15], [16]

Din tabelul 1 observăm că statele cele mai asemănătoare după indicatorii criteriului Damijan sunt: Republica Moldova și țările baltice. Așadar considerăm că anume aceste state trebuie luate în cadrul studiului experienței asigurării securității economice durabile în procesul de integrare europeană.

Analiza securității economice prin prisma sistemului parametrilor de prag

Evaluarea principalilor indicatori ce caracterizează securitatea economică permite a scoate în evidență unii factori care pot diminua vulnerabilitatea economiei naționale. În acest sens, ar trebui să se acorde o prioritate stabilirii **valorilor de prag** ale indicatorilor securității economice.

Tabel 2 Evaluarea principalilor indicatori ai securității economice prin prisma sistemului parametrilor de prag pentru anul 2014

Indicator	Pragul critic	Valoarea actuală			
		Letonia	Estonia	Lituania	Moldova
PIB/cap	17.719* \$	13.647	18.620	15.072	2.505
Nivelul inflației	20%	0,7%	0,5%	0,3%	5,1%
Securitatea comercială					
Ponderea exporturilor în PIB	70%	41,4%	66,6%	66,5%	42,1%
Ponderea importurilor în PIB	60%	50,9%	76,3%	72,3%	79,8%
3 grupe de mărfuri de import/Total import	30-35%	34,0%	42,3%	41,3%	22,8%
3 grupe de mărfuri de export/Total export	20-25%	36,0%	40,4%	32,9%	27,3%
Principalul partener la export	25-30%	18,5% (Lituania)	16,41% (Suedia)	20,85% (Rusia)	18,55% (România)
Principalul partener la import	15-20%	17,69% (Lituania)	10,75% (Rusia)	21,63% (Rusia)	15,1% (România)
Export/Import	95-100%	81,2%	87,4%	92,0%	44,0%
Ponderea reexporturilor în total export	20-25%	n/a	23,0%	46,0%	34,6%
Cota economiei subterane în PIB	15-20%	24,7%	27,1%	27,1%	27,7%
Securitatea Energetică					
Importul de resurse energetice net (% din total consum de energie)		53%	10%	79%	96%
Securitatea financiară					
Ponderea datoriei publice de stat în PIB	25%	38,2%	10%	38,80%	32,00%
Ponderea deficitului bugetar în PIB	-3%	-0,70%	-0,20%	-2,60%	-2%

Securitatea socială					
Rata șomajului	7%	10,8%	7,4%	10,7%	3,9%
Speranța de viață a populației (2013)	70 ani	74	76	74	69
Cheltuieli pentru învățământ, % din PIB (2012)	10%	4,60%	4,80%	4,61%	8,35%
Diferența între veniturile obținute de 10% dintre cei mai bogați și 10% dintre cei mai săraci (2011)	8 ori	12,9 ori	10 ori	9.6 ori	7 ori
Ponderea cheltuielilor pentru R&D din PIB (2013)	2%	0,60%	1,74%	0,95%	0,35%

*50% din media anuală a PIB/cap în UE

Sursa: Elaborat de autor în baza [15], [17], [18], [19]

Analiza securității economice prin prisma vulnerabilității și capacității de rezistență (modelul L. Briguglio)

Analiza flexibilității țărilor baltice (Letonia, Lituania și Estonia) și Republicii Moldova demonstrează existența numeroaselor probleme în opunerea rezistenței nu numai la contracararea crizelor, dar, de asemenea, din perspectiva de diminuare a efectelor șocurilor. Din păcate, în toate cele 4 state nu se promovează politici viabile pentru o dezvoltare durabilă. Îmbunătățirile propuse pentru Republica Moldova sunt importante pentru capacitatea economiei de adaptare, dar în comparație cu țările baltice acestea sunt insuficiente, ca urmare, Guvernul ar trebui cu insistență să accelereze reformele din domeniile strategice.

Termenul "*vulnerabilitate economică*" se referă la riscurile inerente, permanente dintr-o țară care expun această țară unor pericole în afara controlului său. Până în prezent, estimarea vulnerabilității economice a rămas în umbră. Printre factorii ce cauzează vulnerabilitatea statelor se enumeră: (i) Un grad sporit de deschidere economică, ceea ce cauzează și o sensibilitate deosebită la condițiile economice din alte state; (ii) Dependența de o gamă restrânsă de exporturi, ceea ce creează riscuri asociate cu lipsa de diversificare; (iii) Dependența strategică de importuri, în special de energie și consumabile industriale; (iv) Insularitatea, amplasarea teritorială periferică, ceea ce duce la costuri ridicate de transport și îndepărtarea de principalele centre comerciale; (v) Sistemul bancar vulnerabil; (vi) Degradarea mediului ambiant; (vii) extinderea economiei subterane etc.

Capacitatea de rezistență a economiei. Efectuarea unei analize a securității economice se justifică prin necesitatea de a aprecia coerent evenimentele care au loc în societate, de a evalua schimbările evidente ale amenințărilor asupra securității economice și, nu în ultimul rând de a putea determina viziunea coerentă pentru viitor. Nivelul de rezistență a economiei prevede, în egală măsură, și capacitatea de contracarare a crizelor și diminuare a efectelor șocurilor potențiale.

Având ca scop prezentarea oportunităților de creștere a nivelului de securitate economică pentru Republica Moldova, în baza componentelor securității economice descrise în modelul lui Briguglio, autorul a identificat cei mai relevanți indicatori pentru fiecare componentă, pe care le-a inserat într-un model econometric. Indicatorul proxy (variabilă similară - pentru a aproxima) propus pentru modelul econometric îl reprezintă Indicele Fragilității Statelor (Fragile States Index) sau FSI – calculat de Fondul pentru Pace („Fond For Peace”). El nu estimează direct securitatea economică dar, analizând valorile lui, putem concluziona că există o legătură directă și strânsă între valorile FSI și securitatea economică a diferitor grupuri de țări. FSI este un indice complex, care conține 12 indici secundari, majoritatea din ei determinând într-o măsură credibilă nivelul de securitate economică a unei țări.

În contextul modelării econometrice, vom utiliza un model linear clasic, cu date panel, unde vom controla efectul de timp și efectul geografic. Vom construi o regresie, unde FSI va fi variabila dependentă, iar celelalte – independente. Pentru a evalua nivelul de semnificație al modelului, vom urmări criteriul Akaike (AIC) și coeficientul de determinare R^2 .

Astfel, ne vom conduce în continuare de ipoteza că FSI reprezintă o variabilă proxy pentru securitatea economică a unei țări. Referitor la construcția modelului, în structura sa în partea dreaptă a modelului, vom utiliza următoarele categorii de variabile: *Variabile dummy*², inclusiv: (i) Variabile regionale, ce vor identifica apartenența țării la o organizație internațională sau la un teritoriu geografic; (ii) Variabile de timp, pentru a identifica dacă în anumiți ani, relația între FSI și variabilele independente au suferit modificări deosebite, comparativ cu situația generală. *Variabile continue*, conform categoriilor enunțate de Briguglio: (i) Gradul de deschidere al economiei; (ii) Concentrarea exporturilor; (iii) Dependența de importurile strategice; (iv) Contracurarea crizelor; (v) Absorbția șocurilor.

Astfel, modelul econometric va conține date de tip panel, în care fiecare observație reprezintă valorile variabilelor analizate pentru un an anumit, într-o țară anumită. *Orizontul de timp* luat în calcul este perioada anilor 2009-2014 (6 ani), deoarece este un interval de timp recent, relevant, oferă o anumită dinamică și variabilitate a indicatorilor și datele sunt disponibile aproape în totalitate pentru acest interval. Datele pentru anul 2015 sunt disponibile doar pentru unele variabile și nu în toate cazurile sunt definitive, astfel că anul 2015 nu a fost inclus în model. *Orizontul geografic* cuprinde o listă de 28 de state, inclusiv toate statele ex-URSS, toate statele din fosta Iugoslavia, Albania, Ungaria, România, Bulgaria, Cehia, Slovacia și Polonia. Ceea ce le caracterizează e un trecut cu o economie de tip socialistă, o tranziție spre economie de piață și faptul că la moment aceste state se află în diferite stadii de dezvoltare economică și de integrare în structurile regionale, așa precum Uniunea Europeană, Uniunea Euro-asiatică, CSI, NATO și altele.

Sursa datelor pentru modelul econometric elaborat de autor, sunt în special: FSI – Organizația Fondul pentru Pace [20], variabilele continue – Banca Mondială, Variabilele dummy – create de autor conform datelor oficiale ale UE, NATO și

² Variabilele dummy – (variabilele calitative) se referă deci la însușiri, calități, categorii.

Uniunea Vamală Eurasiatică, pentru unele date lipsă au fost utilizate alte surse publice.

În procesul modelării a fost analizată influența fiecare grup regional asupra FSI, utilizând testul Student. Concluzionăm că apartenența țărilor la regiunea Balcanilor nu este semnificativă, în timp ce apartenența la alte organizații face ca grupul respectiv de țări să se deosebească de restul țărilor printr-un nivel mai înalt sau mai mic al FSI. Totodată apartenența la blocul NATO oferă o securitate mai mare țărilor membre, chiar dacă e vorba despre țări recent aderente la NATO, toate țările membre NATO din modelul studiat de noi au aderat în 2004 sau mai târziu. La o distanță mică urmează apartenența la Uniunea Europeană – ca factor de stabilitate și de securitate economică sporit. Grupul țărilor baltice, deși a provenit din URSS, au un nivel relativ înalt al securității față de restul țărilor incluse în studiu, multe dintre care sunt membre UE. La alt pol e CSI cu o vulnerabilitate sporită. Ceva mai stabile sunt țările din Uniunea vamală eurasiatică.

Dintre cele 3 modele elaborate, îl vom considera final pe **Modelul 3**, cu următoarele mențiuni: (i) Coeficientul pe lângă variabila „inflație” este relativ nesemnificativ ($p=0.145$), care dorim să păstrăm această variabilă în model, deoarece reprezintă un factor important și dorim să ținem cont de el; (ii) Coeficientul pe lângă variabila „rem_pib” la fel nu este foarte semnificativă, dar se încadrează în eroarea de +/-10% ($p=0.08$); (iii) Modelul suferă de eteroscedasticitate în variabilele independente, adică nu există o variație constantă ale erorilor, ele crescând o dată cu creșterea valorilor. Totuși, pentru un astfel de set de date, un asemenea fenomen este mai degrabă caracteristic și poate fi mai greu corectat, deoarece transformarea unor variabile prin logaritmare nu este posibilă din cauza prezenței unor valori negative. Alte metode ar putea afecta nivelul de interpretare a datelor din model; (iv) Fenomenul de autocorelație a erorilor poate fi prezent, dar el nu este unul foarte puternic deoarece sunt doar 6 ani de observație. Deși FSI, în mediu a scăzut pentru acest grup de țări, din 2009 până în 2014, totuși, abaterile de la an la an nu sunt foarte semnificative, iar evoluția variabilelor independente puteau urma un alt trend; (v) Nu există multicolaritate, fapt demonstrat prin indicii de inflație a variației, care în mediu este 1.86 și maxim 2.88. Se consideră drept foarte bună o medie a indicelui sub 2 și o valoare individuală sub 4; (vi) Variabila pentru remitențe a fost utilizată fără logaritm, deoarece în acest caz modelul final conținea mai multe variabile semnificative decât în cazul utilizării formei logaritmă; (vii) Conform R^2 -ajustat, Modelul 3 explică mai bine relația dintre FSI și variabilele independente, comparativ cu Modelele 1 și 2. Criteriul Akaike (AIC) de asemenea este mai bun pentru Modelul 3. Se consideră AIC mai bun dacă este mai mic, iar un R^2 -ajustat mai bun e cel care are valoare mai mare și mai apropiată de 1.

Modelul final este următorul (indicii „i” au fost omiși pentru comoditate):

$$FSI = 76.41 + 5.59 * csi - 7.5 * ue + 0.11 * rem_{pib} + 0.18 * econ_{pib} + 0.07 * inflatie + 0.25 * mil_{budget} - 0.05comert_{pib} - 0.0014 * gni_{cap} \quad (2)$$

Rezultatele obținute scot în evidență faptul că aderarea unei țări la UE contribuie substanțial la asigurarea securității economice durabile. Modelul econometric a demonstrat că există acest efect de apartenență la un bloc economic/politic, dar și că bunăstarea populației este factorul cel mai important.

Capitolul 3 „**Oportunități de fortificare a securității economice durabile a Republicii Moldova în procesul integrării europene**” include opțiunea Republicii Moldova de integrare în familia țărilor UE, fiind cea mai favorabilă oportunitate de garantare a securității economice durabile. De asemenea, în acest capitol este argumentat rolul Uniunii Europene în fortificarea securității economice a statelor din vecinătate, fiind analizată în detalii Politica Europeană de Vecinătate revizuită, inițiativa Parteneriatului Estic și Acordul de Asociere dintre UE și Republica Moldova.

În acest context, vom preciza că securitatea energetică este pilonul de bază al securității economice, întrucât practic nu există activitate economică fără consum de energie, iar cota importurilor de resurse energetice constituie 53% din energia pe care o consumă UE. Dependența de importul de resurse energetice se referă la importul de țiței (aproape 90 %), de gaze naturale (66 %) și, într-o mai mică măsură - de combustibili solizi (42 %), precum și de combustibilul nuclear (40 %).

În contextul securității energetice, Republica Moldova este vulnerabilă din mai multe puncte de vedere. Statul nostru a moștenit un sistem inefficient, dependent totalmente de importurile de gaze naturale și în mare măsură de importul energiei electrice, precum și un sistem în care au lipsit totalmente investiții capitale în ultimele decenii. Conform „Expert-Grup” importanța sectorului energetic crește odată cu creșterea nivelului de dezvoltare a țării. Din acest punct de vedere Republica Moldova rămâne departe în urma, înregistrând un consum de energie electrică per capita de doar 22,7% din media europeană și 42,6% din media regională. [21]

Concluzionăm că pentru Republica Moldova aceste cifre denotă un nivel economic subdezvoltat comparativ cu țările vecine, dar și importanța sectorului energetic pentru creșterea economică. Totodată în scopul identificării celor mai importante amenințări asupra securității naționale, în perioada 2014-2015 autorul a efectuat un chestionar printre experții din mediul academic ce au tangență cu securitatea economică. Astfel, în cadrul cercetării au fost chestionați 24 experți din Lituania. Întrebarea a III-a vine cu solicitarea de a prioritiza amenințările la care Lituania a fost/este expusă având cele 10 variante de răspuns: *economia subterană (corupția, contrabanda, spălare de bani, etc), dependența de importurile strategice, dependența de o piață externă unică, dependența energetică, riscul de mediu ambiant, conflicte militare, migrația masivă, inflația, șomaj, deschiderea economică, îndatorarea externă.*

Accesul la energie este vital pentru securitatea economică și dezvoltarea durabilă a fiecărui stat, fără excepții, or experții evidențiază *dependența energetică* drept una dintre cele mai periculoase amenințări. De menționat că dependența de importurile strategice, după sens, ar include dependența de o singură sursă de energie, însă autorul a dorit să evidențieze importanța dependenței energetice, incluzând-o ca opțiune aparte. Rezultatele sunt prezentate în figura 7.

Concluziile pe care autorul le-a formulat țin de următoarele aspecte: (1) Peste 95% din cei intervievați au menționat *Economia subterană*, *dependența de importurile strategice*, *Dependența de o piață externă unică*, *Dependența energetică*, ca top cele mai periculoase amenințări asupra securității și stabilității Lituaniei (82% evidențiază *Dependența energetică* drept una din cele mai periculoase amenințări); (2) Autorul observă formarea a două grupuri de amenințări de ordin macroeconomic. Primul grup (cele mai critice și dăunătoare) format din: *economia subterană*, *dependența de importurile strategice*, *dependența de o piață externă unică*, *dependența energetică*. Iar cel de al doilea grup conține respectiv celelalte amenințări menționate de experți. (3) În egală măsură este percepută impactul amenințărilor *economia subterană*, *dependența de importurile strategice*, *dependența de o piață externă unică*, având locul al doilea în clasamentul nostru. (4) Din cel de al doilea grup, se evidențiază *migrația masivă* (peste 10% din experți au plasat aceasta în top 5 amenințări datorându-se valului masiv de migrație din Lituania în M. Britanie, Germania, etc.)

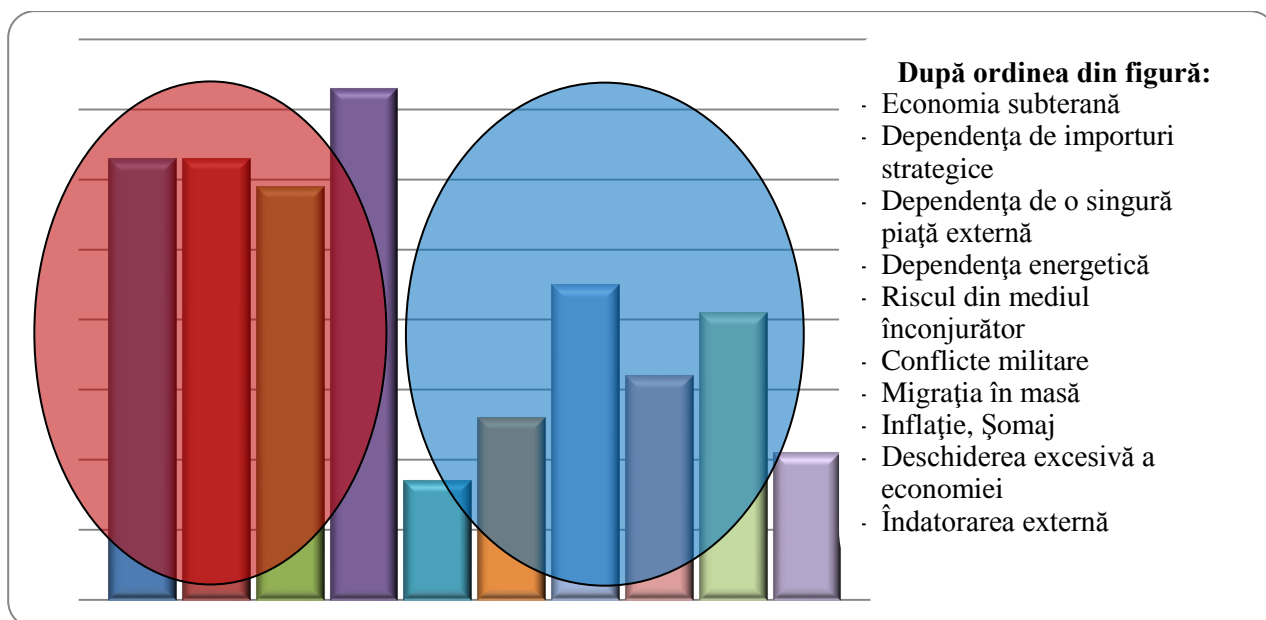

Figura 7 Amenințările la adresa securității economice naționale durabile a Lituaniei

Sursa: Elaborat de autor

În viziunea noastră securitatea energetică este întradevăr cea mai importantă parte a securității economice naționale, astfel încât aceasta stă la baza atât durabilității economiei, cât și competitivității economice, variabile cheie în procesul de asigurare a securității economice durabile.

Pentru fortificarea securității economice durabile autorul aduce în lumină „diplomația economică”, elucidând multitudinea de abordări teoretice pentru acest concept. Considerăm că diplomația economică reprezintă o oportunitate și un instrument eficient pentru Republica Moldova în procesul realizării obiectivelor integrării europene.

Analiza modalităților prin care diplomația economică poate fortifica securitatea economică identifică multitudinea de instrumente care, de altfel, sunt bine cunoscute, incluzând: colaborarea cu instituții internaționale, atragerea investițiilor, diversificarea partenerilor externi etc.

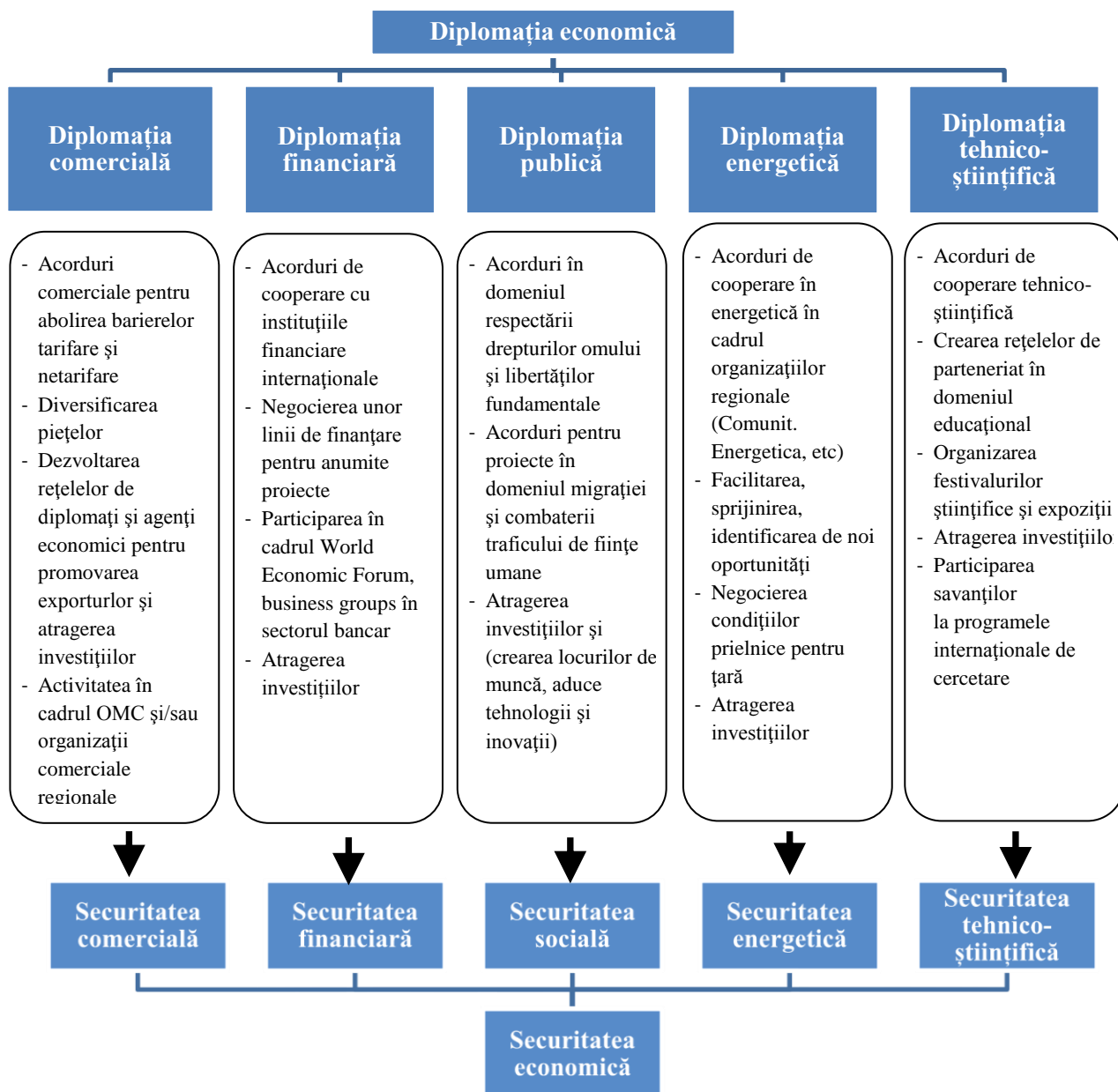

Figura 8 Mecanismele diplomației economice pentru asigurarea securității economice durabile

Sursa: Elaborat de autor

Una din concluziile acestui subcapitol este că diplomația economică constituie o oportunitate nevalorificată de Republica Moldova, fiind extrem de importantă, mai ales pentru economii mici, precum este cea a Republicii Moldova. Diversificarea piețelor, acordurile și parteneriatele avantajoase cu organizațiile internaționale, atragerea investițiilor, sunt doar câteva din activitățile - cheie care formează o bază trainică pentru o securitate economică durabilă.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele obținute în urma cercetării procesului de asigurare a securității economice durabile în procesul asocierii la Uniunea Europeană ne permit să trasăm următoarele **concluzii**:

1. Problematika asigurării securității economice durabile a țării, este abordată în prezent, sub forma unor noțiuni abstracte, înguste și parțiale, astfel încât acestea pot fi agregate într-un nou domeniu prin care statul își realizează cu succes interesele economice, asigurând absența amenințărilor interne și externe pentru toți membrii societății și menținând starea de siguranță economică pe termen lung. [22, p. 187-196]

2. Stabilitatea este ingredientul cheie a securității economice durabile. Această stabilitate este o premisă pentru menținerea activității economice în parametri normali și contracararea numeroaselor tipuri de amenințări, dintre cele mai importante sunt: fraude financiare, dependențe strategice, criminalitatea informațională, spionaj industrial, corupție, economie subterană, etc. [23, p. 159-167]

3. Având în vedere cele mai importante abordări ai economiștilor din domeniul securității economice, considerăm că analiza modelului elaborat de Briguglio este cel mai relevant, ținând cont de complexitatea și universalitatea sa, înglobând toți acei indicatori care descriu situația corect și echidistant. În opinia noastră vulnerabilitatea economică și capacitatea de rezistență sunt elemente cruciale pentru fortificarea securității economice naționale, or acest model constituie baza cercetării. [24, p. 55-58]

4. Fortificarea securității economice durabile în epoca fenomenelor de globalizare și regionalizare poate fi realizată prin intermediul parteneriatelor strategice, or vectorul strategic al politicii externe al Republicii Moldova este integrarea europeană. Acest parteneriat semnifică: consolidarea puterii economice, reducerea riscurilor, realizarea intereselor economice și pe cale de consecință – fortificarea securității economice a țării, asigurarea condițiilor pentru gestionarea crizelor, consolidarea stabilității, etc. [25, p. 3-4]

5. În conformitate cu modelul econometric pentru asigurarea securității durabile elaborat de autor, credem că este oportună gruparea indicatorilor în patru piloni: a) indicatorii ce caracterizează securitatea comercială; b) indicatorii securității energetice; c) indicatorii securității financiare; d) indicatorii securității sociale. În opinia autorului aceste compartimente sunt baza securității economice durabile a țării. Din păcate, toate cele 4 state duc lipsă de politici puternice pentru o dezvoltare durabilă. Îmbunătățirile pe care le-am observat pentru Republica Moldova sunt importante pentru capacitatea economiei de adaptare, dar în comparație cu țările baltice acestea sunt insuficiente, ca urmare, Guvernul ar trebui cu entuziasm să accelereze reformele.

6. Starea existentă a securității economice a țărilor studiate în prezenta teză, am observat-o din aplicarea modelelor de cuantificare a nivelului de securitate economică. Conform modelului econometric realizat de autor, bunăstarea populației (venitul național brut per capita) reprezintă unul din parametrii principali ce diferențiază țările mai vulnerabile de cele cu o securitate economică mai mare. La fiecare 10000 USD/capita în plus, nivelul de securitate crește (FSI scade) cu 14.3 puncte. Totodată, de notat că, ieșirea din CSI și aderarea la UE ar însemna un FSI mai

mic cu 13.1 puncte. Moldova ar putea ajunge a 125-a în clasament, în grupul de țări „relativ stabile”.

7. Securitatea economică durabilă a Republicii Moldova poate fi obținută prin: *dezvoltarea unui sistem educațional modern* – astfel încât să avem forță de muncă calificată și competitivă, *reducerea economiei subterane* – crearea condițiilor pentru ca activitățile din economia subterană să se transforme în activități oficiale, *diversificarea piețelor de desfacere* – diminuarea dependenței și crearea unei imagini pozitive a țării dincolo de hotarele ei, *diversificarea surselor de energie* – reducerea dependenței de monopolul rusesc și încadrarea în piața energetică europeană, *reintegrarea teritoriului Republicii Moldova*. [26, p.625-633]

8. Parcursul european per general și Acordul de Asociere în particular înseamnă pentru Republica Moldova instrumentul principal în acest sens: reforme pentru combaterea corupției, dezvoltarea statului de drept, dezvoltarea durabilă a unei economii de piață viabile, creșterea securității energetice, etc. Observăm că, actualmente se discută sectorial despre domenii care necesită intensificarea eforturilor și acțiunilor, cum ar fi: reforma justiției, combaterea corupției și sectorul bancar. [27]

9. RM nu dispune de un serviciu diplomatic care să promoveze activ interesele economice. În cele mai importante documente normative există o abordare redusă a termenului „diplomație economică”. Astfel, există puține misiuni care conțin postul de diplomat pentru sfera economică, fapt ce duce la o utilizare extrem de redusă a diplomației economice. Aceste aspecte ne oferă o utilizare minimă a resurselor diplomației economice, fiind necesară o reconfigurare după experiența altor state, punând diplomația economică pe un loc prioritar. [28]

Problema științifică importantă soluționată constă în argumentarea faptului că procesul de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană este un mijloc de asigurare a securității economice durabile. În acest sens, au fost identificate instrumentele necesare pentru realizarea acestui obiectiv, printre care *diplomația economică* – unul dintre cele mai eficiente, dar și nevalorificate instrumente ale politicii externe.

În baza cercetărilor efectuate în lucrare, pentru fortificarea unui sistem viabil de asigurare a securității economice durabile a Republicii Moldova autorul propune următoarele **recomandări**:

1) Cu toate că Republica Moldova a avut o poziție de „stat exemplu” printre statele din Parteneriatul Estic, pentru o perioadă de peste 5 ani, (2009-2014), recenta criză din sistemul bancar, ulterior criza din sistemul politic „a dat lucrurile peste cap”. Pentru a depista problemele și a le soluționa în timp util, autorul recomandă fortificarea securității economice în baza celor 4 piloni de bază: **a) securitatea comercială; b) securitatea energetică; c) securitatea financiară; d) securitatea socială.**

2) În scopul valorificării tuturor avantajelor ce le oferă Acordul de Asociere (AA), Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ALSAC) se recomandă formarea unor grupuri de experți (UE-RM) în fiecare domeniu strategic pentru activitate în strânsă colaborare și implementarea celor mai bune practici a UE.

3) Rezultatele cercetării denotă faptul că pentru Republica Moldova integrarea europeană semnifică un instrument - cheie în procesul asigurării securității

economice durabile. Totodată, calculele empirice efectuate de autor reliefează că o eventuală părăsire a CSI și integrarea în UE ar îmbunătăți simțitor situația existentă. Presiunea întârzierii transpunerii și armonizării legislației naționale cu angajamentele Acordului de Asociere cu UE și ALSAC frânează semnificativ eficiența reformei instituționale. În acest context, autorul recomandă instituțiilor de resort alinierea urgentă a legislației naționale la directivele UE și eliminarea tuturor restanțelor la îndeplinirea Planului Național de Acțiuni pentru Implementarea Acordului de Asociere (PNA) RM-UE, pentru a evita riscul compromiterii Acordului de Asociere cu UE și a visului Republicii Moldova de integrare europeană:

- În domeniul FINANCIAR:

i. Implementarea în legislația națională a directivelor UE din sistemul financiar-bancar și anume: Directiva UE 2014/59/EU privind redresarea și rezoluția bancară, Directiva UE 2014/49/EU privind garantarea depozitelor, implementarea completamente a cerințelor și celor mai bune practici ale UE în domeniul autorizării activității financiar-bancare;

ii. Consolidarea independenței, creșterea nivelului de cultură al BNM pentru aplicarea măsurilor de sancționare a băncilor comerciale și a managerilor lor (persoane fizice) și intensificare cooperării cu celelalte instituții statale pentru combaterea crimelor economice;

iii. Revizuirea procesului de supraveghere on-site și off-site pentru a crește rigurozitatea și a educa un sentiment de „frică” pentru ca în sistemul financiar din Republica Moldova să fie evitate schemele de spălare a banilor. Pentru aceasta se recomandă asigurarea instituțiilor bancare cu cadre performante, extinderea atribuțiilor și competențelor Departamentului de Supraveghere bancară din cadrul BNM;

iv. În scopul implementării cu succes a noilor cerințe prin transpunerea reglementărilor Basel III, autorul propune ca BNM să efectueze evaluarea fiecărei bănci comerciale pe care o supraveghează în vederea determinării metodologiei ce urmează a fi aplicată de către bănci pentru implementarea standardelor Basel III;

v. Este necesară promovarea amendamentelor la Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului (rămasă restantă din anul precedent);

- În domeniul ENERGETIC:

i. Dat fiind că Republica Moldova a reiterat angajamentul său pentru proiecte de eficiență energetică și aplicarea adecvată a legislației UE în domeniu, autorul recomandă transpunerea completă a Pachetului Energetic III convenit în cadrul Comunității energetice;

ii. Asigurarea aprovizionării cu gaze naturale prin diversificarea căilor, surselor de aprovizionare și prin construcția depozitelor de stocare a gazelor în așa fel, încât Republica Moldova să-și consolideze rolul de țară de tranzit a resurselor energetice;

iii. Pentru sectorul electroenergetic este crucială conectarea la sistemul ENTSO-E prin construcția unor noi linii electrice de interconexiune de tensiune înaltă în așa

mod, încât să fie îndeplinit scopul Strategiei energetice a Republicii Moldova, care prevede ca 2020 să fie anul integrării depline în piața de energie a UE;

iv. Rezultatele lucrării denotă faptul că în sectorul energetic există o acută necesitate pentru identificarea unor potențiali investitori, care ar contribui prin asistență financiară la dezvoltarea arhitecturii energetice și reformarea acestui sector.

- În domeniul COMERCIAL:

i. Elaborarea unei Foi de parcurs, care va garanta implementarea ALSAC pentru tot teritoriul Republicii Moldova (inclusiv regiunea Transnistriană);

ii. În scopul valorificării oportunităților oferite de ALZSAC, se propune atât Ministerului economiei și Ministerului de Externe și Integrării Europene (ca instituții mentor asupra procesului de integrare europeană), cât și altor instituții statale de a asigura activ informarea agenților economici despre posibilitățile și avantajele ALZSAC;

iii. Având ca scop creșterea exporturilor, Republica Moldova trebuie să asigure calitatea înaltă a produselor autohtone, ca acestea să corespundă cu standardele UE și să câștige încrederea consumatorilor pe piața europeană. În acest sens, se recomandă aplicarea în Republica Moldova a standardelor de calitate internaționale și ale UE în calitate de standarde naționale; aderarea Republicii Moldova la European Accreditation Multilateral Agreement (EA MLA) de recunoaștere a certificatelor de conformitate; negocierea Acordului Assessment and Acceptance (ACAA) pentru produsele industriale;

iv. În vederea excluderii barierelor tehnice în calea comerțului, se recomandă o colaborare activă cu instituțiile de profil: de standardizare – CEN, CENELEC, de metrologie – EURAMET, WELMEC, de acreditare – EA.

v. În domeniul SOCIAL:

i. Având o abordare strategică asupra ocupării forței de muncă și reieșind din importanța majoră a acestui sector, se recomandă instituțiilor de resort de a asigura adoptarea în termeni cât mai restrânși a actelor legislative prin care ar fi introduse modificări ale Codului Muncii astfel, încât acesta să se alinieze la prevederile legislației UE;

ii. În vederea asigurării continuității implementării Strategiei naționale privind politicile de ocupare a forței de muncă, autorul propune adoptarea cât de curând posibil a unei noi Strategii pentru ocuparea forței de muncă pentru următorii ani, ținând cont de cele mai bune practici europene;

iii. Ca un instrument eficient pentru fortificarea securității sociale, autorul sugerează avansarea dialogului cu Statele membre UE în vederea extinderii cadrului legal de protecție socială a cetățenilor Republicii Moldova în spațiul UE.

4) Urmând experiența țărilor baltice în absorbția fondurilor europene, autorul recomandă implementarea proiectelor de dezvoltare a infrastructurii energetice pentru îmbunătățirea nivelului de securitate energetică. Interconectările cu rețelele europene și dezvoltarea proiectelor de energie regenerabilă constituie elementele cheie pentru asigurarea securității energetice. Adicional, prin stimulente fiscale și prin credite preferențiale, Ministerul Economiei se recomandă a atrage

investiții în domeniul exploarării surselor de energie regenerabilă pentru proiecte și parteneriate publice-private.

5) Pentru crearea unui mediu oportun dezvoltării durabile și atragerii de investiții, autorul recomandă instituțiilor publice activitatea cărora este tangențială cu securitatea economică, utilizarea abordării indicatorilor de prag pentru monitorizarea permanentă a evoluției domeniilor strategice a economiei naționale.

6) Recomandările autorului în domeniul instituțional presupun: în scopul depistării setului de amenințări interne și externe la adresa securității economice a RM recomandăm elaborarea unei noi Concepții și Strategii cu privire la asigurarea securității economice durabile. Elaborarea acesteia va crea un cadru normativ și legislativ funcțional pentru asigurarea securității economice naționale durabile.

BIBLIOGRAFIE

1. GRIZOLD A. „Evropska varnost”, (European security), Ljubljana, 1999. Faculty of Social Sciences
2. BUZAN Barry „Economic structure and international security: the limits of the liberal case”. *International Organization* 38(4), 1984, p.598 – 624
3. САВИН В.А. Некоторые аспекты экономической безопасности России.// *Международный бизнес России*. 1995. №9
4. MUREȘAN D. Dimensiunea economică a securității în epoca parteneriatelor și a alianțelor, ed. PRO Universitaria, 2010, p. 13
5. ЛУКАШУК И.И. Международное право. Особенная часть., 3-е издание, переработанное и дополненное. Москва: Волтерс Клувер, 2005
6. BRIGUGLIO Lino, Gordon Cordina, Nadia Farrugia, and Stephanie Vella „Economic Vulnerability and Resilience”, *World Institute for Development Economic Research*, Mai, 2008, p.6
7. Organizatia Internationala a Muncii (OIM) în raportul *Economic Security for a better world*, 2004, ISBN 92-2-115611-7. Website: www.ilo.org/ses
8. KOKSTAITE Monika „The economic security of small states”, 2011, *Central European University*, Budapest, Hungary, p.29-38
9. JACKSON R., SORENSEN G., *Introduction to International Relations*, Oxford: 1999
10. RUBIN S. J., HUFBAUER G. C., *Emerging Standards of International Trade and Investments*, Published under the Auspices of American Society of International Law – Totowa (New Jersey), 1983, p. 2,14
11. BRIGUGLIO L. Preliminary Study on the Construction of an Index for Ranking Countries According to their Economic Vulnerability, *UNCTAD/LDC/Misc.4*, 1992
12. CREMONA M “Creating the new Europe: The stability Pact for South-Eastern Europe in the context of EU-SEE relations”, 2000, *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, p. 463-506
13. SVETLICIC Marjan, BRINAR Irena (2002) *Small (transition) countries in the new European architecture*. IEE-Documents; No. 27. Louvain-la-Neuve:

- Université catholique de Louvain, Institut d'études européennes: Chaire Glaverbel d'études
14. DAMIJAN P. J. „Majhne države v svetovni trgovini” [Small states in world trade]. Ljubljana: Krtina, 1996
 15. BANCA MONDIALĂ, date statistice pe domenii, disponibil la: <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>
 16. UNITED NATIONS Report, Departament of Economic and Social Affairs, population division. Countries in the world ranking 2016, disponibil la: <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country>, (vizitat 05.11.2016)
 17. RAPORTUL Băncii centrale din Lituania „Lithuanian Economic Review”, 2014, p. 14 disponibil la: http://www.lb.lt/lithuanian_economic_review_may_2014 (vizitat la 21.01.2014)
 18. UN TRADE STATISTICS, baza de date statistice 2000-2015 disponibilă la: www.comtrade.un.org/data/ (vizitat la 12.06.2015)
 19. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ, date statistice pe domenii, disponibil la: <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=146&> (vizitat 05.11.2016)
 20. FONDUL pentru Pace (The Fund for Peace) „The fragile state index”, 2015, disponibil la: <http://library.fundforpeace.org/library/fragilestatesindex-2015.pdf>
 21. EXPERT – GRUP „Sectorul energetic în contextul Acordului de Asociere cu UE: oportunități de modernizare”, 2015, autor: Iurie Morcotîlo, p.6, disponibil la: <http://expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1071-na-protectiaconsumatorului&category=7>, (vizitat la 11.02.2015)
 22. MUNTEANU C. „Asigurarea securității economice prin prisma concepțiilor școlilor de gândire economică”, În: Abordări clasice și inovatoare în gândirea economică contemporană 2015, ISBN 978-9975- 75-782- 9, p. 187, disponibil la: http://www.dspace.ase.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/123/Munteanu-C_8-mai-2015.pdf-20.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accesat la: 16.03.2016)
 23. MUNTEANU C., TAMOSIUNIENE R. “Review of different research approaches in economic security quantification.” În revista: UNITECH 2015, proceedings, volume IV, Technical University of Gabrovo, Bulgaria, 2015, p. 159-167, ISSN 1313-230X
 24. MUNTEANU C., TAMOSIUNIENE R. *Current research approaches to economic security*. În: 1st iCBM “NEW CHALLENGES IN BUSINESS RESEARCH”, Universitat Politècnica de València, Spania, 2015, p. 55-58 ISBN: 978-84-9048-342-8, sursa: <https://riunet.upv.es/mwg-internal/de5fs23hu73ds/progress?id=Yy4ENVAC-sHkdyG42VsNSpgOOvaj1BTmH-4fghIO4Ug>
 25. MUNTEANU C. “Economic security threats and their amplification in the globalization process”, În: Metode matematice și tehnologii informaționale în

- economie, Universitatea Națională „Iurii Fedkovici”, Cernăuți, Ucraina, 2015, p. 3-4, ISBN 978-617-7172-39-9
26. MUNTEANU C., MUNTEANU A. *Education as a Tool to Enhance Economic Security*. În revista: Facing the challenges in the EU. Re-thinking EU Education and Research for Smart and Inclusive Growth (EuInteg), Polish European Community Studies Association Warsaw, Poland, 2015, p. 625-633, ISBN 978-83-8017-063-6, sursa: <http://conference-euinteg2015.pecsa.edu.pl/sites/default/files/Euinteg.pdf%20FINAL.pdf>
27. MUNTEANU C., TAMOSIUNIENE R. „Modern approaches in quantifying economic security. Case Study: Estonia, Latvia, Lithuania and Moldova”, 2015, disponibil la: [http://dx.doi.org/10.9770/jssi.2015.4.4\(2\)S](http://dx.doi.org/10.9770/jssi.2015.4.4(2)S)
28. MUNTEANU C. *The impact of economic diplomacy over national economic security. Case study on Eastern Partnership region*. În revista: Ekonomika a management, Universitatea de Economie, Praga, Cehia, 2015, ISSN 1802-8934 (Online), sursa: <http://www.vse.cz/eam/cislo.php?cislo=3&rocnik=2015>

ADNOTARE

Numele și prenumele autorului: MUNTEANU Corneliu

Titlul tezei: Asigurarea securității economice a Republicii Moldova în procesul asocierii la Uniunea Europeană

Gradul științific solicitat: teză de doctor în științe economice

Localitatea: Chișinău

Anul perfectării tezei: 2016

Structura tezei: adnotare, introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie (215 de titluri), 149 pagini text de bază, 13 tabele, 26 figuri și 19 anexe. Rezultatele cercetării au fost prezentate în peste 16 conferințe naționale și internaționale și sunt publicate în 12 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: securitate economică durabilă, amenințare, parametri de prag, securitatea individului, capacitate de adaptare, vulnerabilitate economică, securitate energetică, diplomația economică.

Domeniul de studiu: Specialitatea - 521.01 Teorie economică și politici economice

Scopul și obiectivele tezei. Scopul cercetării constă în analiza procesului de asigurare a securității economice durabile prin examinarea instituțiilor, diferitor modele de analiză a variabilelor și elaborarea recomandărilor în baza unui model econometric pentru asigurarea securității economice durabile a Republicii Moldova în procesul integrării europene. În vederea realizării scopului cercetării, au fost stabilite următoarele **obiective**: clasificarea și sistematizarea abordărilor teoretice cu privire la securitatea economică durabilă, identificarea celor mai importante amenințări și găsirea celor mai eficiente mecanisme pentru diminuarea lor; interpretarea critică a influenței fenomenului de integrare regională asupra securității economice durabile a țărilor în dezvoltare; cu scopul de a extrage esența, structura și elementele principale ale securității economice durabile; cercetarea diferitor modele de analiză a securității economice naționale (modelul „Indicatorilor de prag”, modelul lui L. Briguglio) asupra statelor comparabile Republicii Moldova, însă aderate deja la UE (exemplu: Letonia, Estonia, Lituania); relevarea impactului diplomației economice a Republicii Moldova asupra procesului de asigurare a securității economice durabile.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute constă în dezvoltarea analizei teoretico-științifice și corelarea procesului de asigurare a securității prin utilizarea instrumentelor diplomației economice; identificarea factorilor de risc (amenințărilor) la adresa securității economice durabile a Republicii Moldova; cuantificarea comparativă a nivelului de securitate economică a statelor baltice și a Republicii Moldova; evidențierea și argumentarea factorilor ce influențează asigurarea unei securități economice durabile a Republicii Moldova; identificarea soluțiilor practice pentru fortificarea securității economice durabile a Republicii Moldova (cu evidențierea instrumentelor: normativ-legislative, procesul de asociere a RM la UE, diplomația economică, etc.).

Problema științifică importantă soluționată în domeniul investigat constă în elaborarea unui model compus din cei mai semnificativi indicatori de evaluare a securității economice durabile a RM. Recomandările propuse vor contribui la accelerarea procesului de integrare europeană ca instrument esențial și indispensabil pentru fortificarea securității economice durabile a RM.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a tezei reprezintă elaborarea recomandărilor teoretice și practice privind fortificarea securității economice durabile a RM în condiții de integrare europeană.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele cercetării date au fost și sunt în proces de implementare în activitatea Înalțului Consilier din partea UE pentru Republica Moldova – Aldona JOCIENE și think-tank-ul Institutul pentru Inițiative de Dezvoltare Economică Avansată (IDEA).

ANNOTATION

Name and surname of the author: MUNTEANU Corneliu

Thesis title: the economic security of the Republic of Moldova in the process of association to the European Union

Academic degree required: PhD thesis in Economics

City: Chişinău

The year of issuance: 2016

Thesis structure: annotation, introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography (215 titles), 149 pages of basic text, 26 figures, 13 tables and 19 annexes. The results of the research were presented in over 16 national and international conferences and have been published in 12 scientific papers.

Keywords: sustainable economic security, threat, the threshold parameters, individual security, resistance capacity, economic vulnerability, energy security, economic diplomacy.

Field of research: Specialty 521.01 - Economic theory and economic policies.

The purpose and objectives of the thesis. The aim of the research is to analyze the process of assuring sustainable economic security by examining institutions, various models of analysis, the variables and to develop recommendations on the basis of an econometric model for assuring sustainable economic security of the Republic of Moldova in the European integration process. In order to achieve this goal, the following **objectives** have been established: the classification and systematization of theoretical approaches concerning economic security, identification of the most important threats and finding the most effective mechanisms for their mitigation; critical interpretation of the influence of regional integration phenomenon on the economic security of the developing countries; in order to extract the essence, structure and main elements of sustainable economic security; research the various models for the analysis of national economic security (the "Threshold indicators" model, the model of L. Briguglio) for similar states with the Republic of Moldova, but already integrated in the EU (example of: Latvia, Estonia, Lithuania); presenting the impact of the economic diplomacy of the Republic of Moldova on the process of assuring sustainable economic security.

Scientific novelty and originality of obtained results consist in the development of the theoretical-scientific analysis and correlation of security assuring process through the use of economic diplomacy instruments; risk factors identification (threats) in the address of the sustainable economic security of the Republic of Moldova; comparative quantification of the economic security level of the Baltic States and of the Republic of Moldova; highlight and argument the most important factors that influence sustainable economic security of the Republic of Moldova; were identified practical recommendations for strengthening sustainable economic security of the Republic of Moldova (mentioning the following instruments: legislative, EU-Moldova Association Agreement, economic diplomacy).

Important scientific issue resolved in the field investigated is to develop a model composed of indicators for evaluating sustainable economic security of RM. Recommendations proposed will contribute to the acceleration of the process of European integration as an essential and indispensable tool for strengthening sustainable economic security of Moldova.

The theoretical importance and the applicative value of the thesis represents the elaboration of theoretical and practical recommendations concerning improving the level of sustainable economic security of the Republic of Moldova in the European integration.

Implementation of scientific results: the results of the research have been and are in the process of implementation by EU's High Level Adviser for Moldova-Aldona JOCIENE and the think-tank "Institute for Advanced Economic Development Initiatives (IDEA).

АННОТАЦИЯ

Имя и фамилия автора: Мунтяну Корнелиу

Название диссертации: Обеспечения устойчивой экономической безопасности Республики Молдова в процессе ассоциации к Европейскому Союзу

Академическая степень: Кандидат экономических наук

Город: мун. Кишинев

Год выпуска: 2016

Структура диссертации: аннотация, введение, три главы, выводы и рекомендации, библиография (215 титулов), 149 страниц основного текста, 26 фигур и 13 таблиц, 19 приложений. Результаты исследований были представлены в более чем 16 национальных и международных конференциях и опубликованы в 12 научных работах.

Ключевые слова: устойчивая экономическая безопасность, угрозы, параметры порога, индивидуальная безопасность, адаптационный потенциал, экономическая уязвимость, энергетическая безопасность, экономическая дипломатия.

Сфера научных интересов: Специальность 521.01 - экономическая теория и экономическая политика

Цель и задачи диссертации. Цель исследования заключается в анализированные процесса обеспечения устойчивой экономической безопасности путем изучения учреждения, различные модели для анализа показателей и разработка рекомендаций на основе эконометрической модели для обеспечения устойчивой экономической безопасности Республики Молдова в процессе европейской интеграции. Для достижения этой цели, были установлены следующие задания: классификация и систематизация теоретических подходов относительно устойчивой экономической безопасности, выявление наиболее важных угроз и нахождение наиболее эффективных механизмов для смягчения последствий; критическая интерпретация влияния региональной интеграции на экономическую безопасности развивающихся стран; для того чтобы извлечь сущность, структуру и основные элементы устойчивой экономической безопасности; исследование различных моделей для анализа экономической безопасности («пороговые показатели», модель Л. Бригулио) на похожих государств с Республикой Молдова, но уже члены ЕС (примеры: Латвия, Эстония, Литва); исследование влияния экономической дипломатии Республики Молдова на процесс обеспечения ее устойчивой экономической безопасности.

Научная новизна: развитие научно теоретического анализа и корреляции процесса обеспечения безопасности за счет использования инструментов экономической дипломатии; определение факторов риска (угроз) в адрес устойчивой экономической безопасности Республики Молдова; осуществление количественной оценки уровня экономической безопасности Балтийских государств и Республики Молдова; выделения наиболее важных факторов которые влияют обеспечения экономической безопасности Республики Молдова; идентификация практических решений для укрепления устойчивой экономической безопасности Республики Молдова (законодательные инструменты, соглашение об ассоциации, экономическая дипломатия).

Теоретическая значимость и практическое значение диссертаций представляет разработка теоретических и практических рекомендаций, касающихся устойчивой экономической безопасности Республики Молдова в европейской интеграции.

Внедрение научные результатов: результаты исследования были и находятся в процессе осуществления деятельности высокого советника ЕС для Молдовы в банковской сфере-Алдона Жочиене и аналитического центра: Институт для Развития Продвинутых Экономических Инициатив (IDEA).

MUNTEANU CORNELIU

**ASIGURAREA SECURITĂȚII ECONOMICE DURABILE A REPUBLICII
MOLDOVA ÎN PROCESUL ASOCIERII LA UNIUNEA EUROPEANĂ**

521.01 TEORIE ECONOMICĂ ȘI POLITICI ECONOMICE

Autoreferatul tezei de doctor în științe economice

Aprobat spre tipar: 21.11.2016

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Coli de tipar: 1,0

Formatul hârtiei: A5

Tiraj: 50 ex.

Comanda nr.60

Departamentul Editorial-Poligrafic al
Academiei de Studii Economice a Moldovei
Str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni 59,
MD-2005, Chișinău
Tel. 402 – 986, 402 - 910